

VARSINAIS-SUOMEN KÄRÄJÄOIKEUS
EGENTLIGA FINLANDS TINGSRÄTT

Sairashuoneenkatu 2-4, PL 376
20101 Turku
puh. 02956 46200/ fax. 02956 46285
varsinais-suomi.ko@oikeus.fi

LAUSUNTO

Turku 4.6.2013

Oikeusministeriö

oikeusministerio@om.fi

OM 11/03/2012

LAUSUNTOPYYNTÖ OIKEUDENHOIDON UUDISTAMISOHJELMASTA VUOSILLE 2013-2025

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden laamanni Kenneth Nygård on ollut mietinnön antaneen neuvottelukunnan jäsen. Sen vuoksi lausunnon antaa käräjäoikeuden puolesta kärjätuomari Kimmo Simola.

Aluksi käräjäoikeus tässäkin yhteydessä korostaa, että oikeudenhoidossa on kysymys valtion ydintoiminnosta, jonka toimivuus on turvattava kaikissa olosuhteissa. Tätä edellyttävät jo kansalaisille perustuslaissa turvatut oikeudet, minkä lisäksi hyvin toimivan oikeudenhoidon tunnustetaan laajasti edistävän talouden kilpailukykyä. Oikeudenhoidon kokonaiskustannukset ovat joka tapauksessa valtion kokonaismenoihin nähden pienet. Tästä seuraa, että tuntuville oikoudenhoidon menoihin kohdistuvilla leikkauksilla ei ole kokonaisuuden kannalta käytännössä mitään merkitystä. Siitä huolimatta ne vaarantavat vakavasti järjestelmän toimivuuden.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan ehdotetut säästöt eivät ole yhteen sovitettavissa hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden eli oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentämisen ja oikeusturvan laadun parantamisen kanssa. Oikeusturvan tason pitäminen nykyiselläänkin edellyttää ehdottomasti sitä, että ennen säästöjen toteuttamista toteutetaan uudistuksia, joilla on todellista merkitystä kustannusten kannalta.

Ehdotetuista toimenpiteistä käräjäoikeus ottaa kantaa lähinnä vain niihin kohtiin, jotka sivuavat sen omaa toimintaa. Yksittäisistä toimenpiteistä käräjäoikeus lausuu mietinnössä käytettyä numerointia käyttäen seuraavaa.

1. Yhtenä horisontaalisena toimenpiteenä ehdotetaan lainvalmistelun ajantasaisuuden ja laadun parantamista. Tavoite sinänsä on oikea. Käräjäoikeus kuitenkin toteaa, että tämäkin on osaksi resurssikysymys. Hyvän lainsäädännön aikaansaaminen edellyttää välttämättä sitä, että valmistelutyöhön on riittävästi henkilöstöä ja aikaa. Jos siis resurssit ovat niukat, tulisi uusien hankkeiden määrä sovittaa niihin.

3. Tietojärjestelmillä voidaan epäilemättä saavuttaa joitakin tehokkuushyötyjä. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että järjestelmät ovat toimivia ja helppokäyttöisiä. Näin ei ole ollut laita ainakaan Romeo- eikä mahdollisesti myöskään Ritu-järjestelmän osalta. Molemmat järjestelmät saattavat säästää työtä jossakin muualla, mutta käräjäoikeuden näkökulmasta Romeon vaikutus on ollut päinvastainen. Ritu on otettu juuri käyttöön, mutta ainakin ensimmäisten kokemusten perusteella myös se hidastaa ja vaikeuttaa tuomion laatimista aikaisempaan verrattuna. Lisäksi tietojärjestelmien vaikutus käräjäoikeuden ydintyöhön - asian käsittelymiseen istunnossa ja ratkaisun laatimiseen - on joka tapauksessa vähäinen.

6. Tuomioistuinviraston perustamista on pidettävä kannatettavana. Oikeusministeriöstä riippumaton virasto vahvistaisi tuomioistuinten riippumattomuutta, minkä lisäksi on syytä olettaa, että tuomioistuinten työhön liittyvät tarpeet ja käytännön näkökohdat tulisivat nykyistä paremmin huomioon otetuiksi. Virasto tulee kuitenkin perustaa vain sillä edellytyksellä, että sitä varten saadaan lisärahoitus ja ettei tarvittavia resursseja jouduta säästämään varsinaisen toiminnan menoista. Tuomioistuinlaitoksen rahoitus tulisi myös hoitaa jollakin tehokkaammalla tavalla kuin oikeusministeriölle tehtävällä talousarviolla.

8. Yleisissä tuomioistuimissa ja hallintotuomioistuimissa käsiteltävät asiat ovat sekä periaatteellisilta lähtökohdiltaan että menettelytavoiltaan varsin erilaisia. Myös kummassakin linjassa sovellettava aineellinen lainsäädäntö on erilaista. Käräjäoikeus käsityksen mukaan linjojen yhdistämisellä ei olisi saavutettavissa etuja. Mietinnössä mainitut esille nousseet yksittäiset asiat eivät anna aihetta muuhun arvioon.

11. Osa käräjäoikeuksista on edelleen henkilöstöltään ja väestöpohjaltaan varsin pieniä ja tämä seikka saattaisi puoltaa käräjäoikeuksien määrän vähentämistä nykyisestä. On kuitenkin otettava huomioon, että käräjäoikeuksissa käsitellään runsaasti asioita, joissa asianosaisten on oltava läsnä (esimerkiksi osa rikosasioista) tai joissa hän haluaa olla läsnä (esimerkiksi lasten huoltoa koskevat asiat ja osa riita-asioista). Lisäksi kaiken tyyppisissä asioissa kuullaan henkilötodistajia. Näin ollen matkat istuntopaikoille eivät saisi muodostua kohtuuttoman pitkiksi ja vaikeiksi. Ainakin rikosjuttujen asianosaisten ja todistajien osalta tämä on myös kustannuskysymys, sillä poisjäänneistä aiheutuu käsittelyjen peruuntumisia. Todistajille valtion varoista maksettavat korvaukset eivät nykyiselläänkään riitä menetysten korvaamiseen ja pitkät matkat pahentaisivat tilannetta entisestään. Videokuulemiset eivät yksin voi ratkaista tätä ongelmaa, minkä lisäksi niistäkin aiheutuu kustannuksia. Käräjäoikeuksien yhdistämisestä niin, että toiminta-alueelle jää useita kanslioita, ei taas käytännössä saada mitään etuja, vaan sivukansliat ovat päinvastoin esimerkiksi työn organisoinnin kannalta haitallisia. Sen vuoksi järjestelyihin, joihin liittyy sivukanslioita, ei pidä mennä. Myös erilliset istuntopaikat ovat ongelmallisia mm. tietotekniikan, turvallisuusjärjestelyjen ja tuomarille ja käräjäsihteerille aiheutuvien työaikaa hukkaavien matka-aikojen suhteen. Vielä on otettava huomioon, että yhdistyneen viraston toiminnan sisäänajo ottaa aina aikansa. Sen vuoksi tulisi pyrkiä siihen, ettei tässä suhteessa tehtyjä ratkaisuja alinomaa muutettaisi.

14. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan summaaristen riita-asioden käsittely tulisi siirtää ulosottoviranomaisille. Riidattomiin velkomusasioi-

hin ei liity sellaisia oikeusturvaongelmia, että niiden nykyisen kaltainen käsittely olisi tarkoituksenmukaista. Riittäisi tulevat asiat - joita Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa on alle kolme prosenttia vireille tulleista asioista - voitaisiin siirtää kärjäoikeuden käsiteltäviksi. Samoin asiat, joissa esimerkiksi eurooppalainen täytäntöönpano edellyttää tuomioistuimen ratkaisua, voitaisiin käsitellä kärjäoikeudessa. Pelkästään asioiden keskittämällä muutamaa kärjäoikeuteen ei ole saavutettavissa oleellisia säästöjä eikä se muutoinkaan esim. toimitilakysymysten vuoksi ole tarkoituksenmukainen ratkaisu.

23. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitamenettelyn laajentaminen koko maahan on kannatettavaa. Kustannusten osalta on kuitenkin otettava huomioon, että niissä varsin lukuisissa asioissa, jotka tällä hetkellä saadaan sovittua kärjäoikeudessa ilman enempää käsittelyä ja lausuntoja, kustannukset itse asiassa lisääntyvät asiantuntijan mukaantulon johdosta. Työn ja kustannusten säästöt toteutunevat muutoinkin lähinnä sosiaaliviranomaisissa kärjäoikeuden pyytämien olosuhdeselvitysten vähentymisestä.

24. Lautamiesjärjestelmästä tulisi luopua kokonaan. Itse tuomitsemistoinnin kannalta lautamiehistä ei ole hyötyä. Siihen, mikä merkitys lautamiehillä on tuomioistuimien nauttiman luottamuksen kannalta, ei kärjäoikeus osaa ottaa kantaa. Jos kuitenkin on pakko säästää, lautamiehistä luopuminen on yksi ensisijaisista keinoista. Se on myös esitetyistä keinoista ainoa varma tapa saada aikaan välittömiä säästöjä.

25. Kärjäoikeus ei näe periaatteellisia esteitä hallinnollisten sanktioiden käyttöalan laajentamiselle. Kärjäoikeuden kannalta kysymys tuskin voisi olla merkittävästä työn vähentymisestä. Lisäksi kärjäoikeus toteaa, että työ ei vähene siirtämällä sitä paikasta toiseen. Esimerkiksi tieliikennetrikomusten käsittely poliisissa lienee tälläkin hetkellä melko virtaviivaista.

26. Kirjallisessa menettelyssä voidaan käsitellä vain näytöltään selvät rikosasiat. Jääkin epäselväksi, mitä mietinnössä tarkoitetaan korostetulla selvittämismuuttamisvelvollisuudessa esitutkinnassa sekä esitutkintapöytäkirjaan kirjattujen tietojen hyödyntämisellä (nykyistä laajemmin?). Esitutkintaviranomaiseen syytteen laatijana pätee edellisessä kappaleessa mainittu eli työ ei vähene siirtämällä sitä paikasta toiseen. Lisäksi erityisesti kirjallisessa menettelyssä on ensiarvoisen tärkeää, että syyte on laadittu ja asia muutoinkin hoidettu oikein. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että asioita hoitavilla on lakimiehen koulutus. Poliisilla ei ainakaan tällä hetkellä liene tällaisia resursseja.

27. Puhelintiedoksianto on ainakin Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa nykyin varsin laajassa käytössä. Tiedoksiantotapojen keventämistä voidaan toki selvittää. Tärkeää esimerkiksi olisi, että puhelintiedoksiantoon liittyvä kirjeen lähettäminen voisi tapahtua E-kirjeenä. Keventämistä harkittaessa on kuitenkin otettava huomioon, että useimmissa kärjäoikeuden käsittelemissä asioissa siitä, että tiedoksianto todella menee perille, ei voida tinkiä. Lisäksi esimerkiksi pyrkimys kirjallisen menettelyn käytön lisäämiseen asettaa entistä suurempia vaatimuksia haastamistilanteeseen liittyvälle neuvonnalle.

28. Kuten mietinnössäkkin on todettu, ryhmäkanteen mahdollistaminen

entistä useammissa tilanteissa ei vähentäisi käräjäoikeuksien työmäärää, vaan saattaisi jopa lisätä sitä. Ehdotus selvittäjän määräämisestä ajamaan asianomistajien vaatimuksia tietyissä asioissa on kannatettava ja se voisi vähentää tuomioistuinten työtä ja parantaa asianomistajien asemaa.

29. Ehdotetut vaikeasti tavoitettavia vastaajia koskevat menettelyt ovat kannatettavia. Ne edellyttänevät kuitenkin käytännössä erilaisia päivystysjärjestelmiä niistä aiheutuvine kuluineen.

30. Ehdotetut velkajärjestelyä koskevat ehdotukset ovat kannatettavia.

31. AIPA-hankkeen kaavaillaan tehostavan sekä syyttäjälaitoksen että tuomioistuinten toimintaa viidellä prosentilla. Perusteluna on esitetty lähinnä yleisellä tasolla olevia luetteloita asioista, joita järjestelmän katsotaan tehostavan. Käräjäoikeus suhtautuu arvioon epäillen. Missään tapauksessa hyödyt eivät voi olla arvioitua suuruusluokkaa. Kysymyksessä on pakostakin erittäin vaativa hanke, jonka kehityskulut sekä koulutus- ja laitehankintakulut tulevat olemaan huomattavat. Se, että säästöjä yli-päättään saavutetaan, edellyttää järjestelmältä moitteetonta käytettävyyttä ja toimivuutta. Oikeusministeriön viime aikaiset tietotekniikkahankkeet eivät anna tässä suhteessa aihetta kovin suureen toiveikkuuteen. Käräjäoikeus toteaaakin, että mitään säästöjä ei tule ottaa huomioon ennen kuin järjestelmä on valmis ja sen toimivuus sekä siitä saatavat hyödyt on voitu konkreettisesti todeta.

32. Videotallenteiden käytön lisääminen hovioikeudessa on kannatettavaa. Yhtenä hyötynä tästä olisi, että oikeudenkäyntiaineiston "paranemisesta" tai "huonontumisesta" aiheutuvat ongelmat vähenisivät. Kuten mietinnössäkkin on todettu, hanke edellyttää kuitenkin mittavia investointeja.

Videotallenteiden käytön lisäämisen yhteydessä mainitaan myös salien käyttöasteen lisääminen. Käräjäoikeus toteaa, että ainakin Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa salien käyttöaste on varaustilanteen osalta jo nyt varsin korkea. Se, että saleja on kuitenkin lähes aina vapaana, johtuu pääosin riita-asioiden sopimisesta viime hetkellä tai rikosasioiden pääkä-sittelyjen peruuntumisesta tms. seikoista, joita ei ole mahdollista tietää etukäteen.

34. Videokuulemisten käytön lisäämisen suhteen ei ole sinänsä huomautettavaa. On kuitenkin otettava huomioon, että oikeudenkäynti ei ole mikään tavanomainen palaveri ja että kaikki asianosaiset eivät todennäköisesti halua tulla kuulluiksi videoitse. On kuitenkin eri asia olla itse paikalla samassa tilassa tuomarin kanssa kuin jossakin muualla videoyhteyden päässä. Erityisesti näin on laita silloin, jos vastapuoli on läsnä salissa. Näin ollen käräjäoikeuksia ja istuntopaikkoja ei saisi harventaa niin, että asianosaiset käytännön syistä joutuvat suostumaan videokuulemiseen silloin, kun he tosiasiallisesti haluaisivat olla paikalla.

35. Suullisten perustelujen käyttöönotto on kannatettavaa. OK 24:8.1 §:ssä säädetty mahdollisuus perustelujen pääpiirteittäiseen ilmoittamiseen on kuitenkin säilytettävä tässäkin tilanteessa. Muutoin suullisista perusteluista saatava työn säästö jää vähäiseksi.

36. Tuomioistuinten henkilökunnan mahdollisimman hyvä koulutus on

luonnollisesti tavoiteltava päämäärä. Sen pääasiallinen merkitys on kuitenkin tuomitsemistoiminnan laadun takaaminen eivätkä säästöt, joiden syntyminen on vähintäänkin epävarmaa. Tässä suhteessa on otettava huomioon, että koulutuksen järjestämisestä aiheutuu huomattavia kuluja ja että koulutukseen osallistuminen vähentää lyhyellä tähtäimellä itse tuomitsemistoimintaan käytettävissä olevaa työpanosta.

37. Myös tuomioistuinten mahdollisimman hyvä johtaminen on sinänsä kannatettava asia, mutta senkin säästövaikutus on kysymyksenalainen. Esitetyt toimenpiteet saattavat myös olla keskenään ristiriitaisia, sillä johtamistyöhön käytettävien resurssien vähentäminen on vaikeasti yhteen sovitettavissa johtamisen parantamisen kanssa.

39. Tuomioistuinmaksujen käyttöalaa voitaneen laajentaa ja maksuja korottaa. Myös maksujen periminen etukäteen on kannatettavaa. Kuten mietinnössäkkin on mainittu, samalla on kuitenkin varmistuttava siitä, etteivät maksut estä vähemmän varakkaita tuomasta asiaansa tuomioistuimeen. Käytännössä näin on jo nyt tapahtunut oikeudenkäyntimenettelyn yleisen kalleuden vuoksi. Käräjäoikeus toteaa, että intressiltään pienehkökin juttu voi olla vähävaraisen kannalta merkittävä ja että yhteiskunnalliselta kannalta on erittäin tärkeää, että oikeussuojan saaminen voidaan turvata näissäkkin tilanteissa.

40. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan syyttäjävirastojen (kuten käräjäoikeuksienkin) yhdistämisellä voidaan saavuttaa todellisia etuja vain silloin, kun toiminnot voidaan todella keskittää yhteen paikkaan. Sen sijaan tilanteessa, jossa virastot sijaitsevat sadan tai jopa satojen kilometrien päässä toisistaan ja yhdistäminen tarkoittaa lähinnä sitä, että virastoilla on sama nimi ja päällikkö, edut jäävät vähäisiksi.

41. Syyttäjien roolin lisääminen esitutkinnassa tuottanee mietinnössä kerrottuja etuja. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että aktiivisemmasta osallistumisesta aiheutuu lisätyötä.

42. Syyteneuvottelumenettelystä käräjäoikeus on antanut jo aikaisemmin lausunnon. Menettelystä voidaan olettaa koituvan jonkin verran säästöjä, mutta siihen liittyy myös merkittäviä periaatteellisia ja käytännöllisiä epäkohtia.

44. Toisin kuin mietinnössä on arvioitu, syyttäjän asianomistajan edustajana toimimisen tekeminen maksulliseksi todennäköisesti lisäisi tuomioistuinten työmäärää. Tällöin näet vaatimuksia jouduttaisiin entistä useammin kysymään, minkä lisäksi maallikoiden esittäminä vaatimukset olisivat sekavampia ja vähemmän punnittuja.

45.-50. Kohdan 48. mukaan mm. tuomioistuinten roolia oikeudenkäyntiavustajien laadun valvomisessa tehostetaan. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan valvonta on jo tällä hetkellä sillä tasolla, millä se asian luonne huomioon ottaen voi olla, sillä palkkioihin puututaan jo nyt ja valvontalautakunnalle tehtävä ilmoitus tulee kysymykseen vain silloin, kun avustajan toiminta on selvästi epäasianmukaista tai laadultaan ala-arvoista. Mitään säästövaikutuksia ei tältä osin ainakaan ole odotettavissa.

Mietinnössä on vain yleisellä tasolla todettu, että julkisen oikeusavun palkkiotason on oltava riittävän hyvä, jotta ammattitaitoiset avustajat ot-

tavat oikeusapuasioita hoitaakseen. Käräjäoikeus toteaa, että julkisen oikeusavun tuntipalkkion määrä on ollut sama varsin pitkään ja että se on jäänyt jo pahasti jälkeen asianajajien muissa asioissa käyttämistä tuntipalkkioista. Mietinnössä mainitun tavoitteen saavuttaminen edellyttääkin palkkion vähäistä suurempaa korottamista lähiaikoina.

51. Tuomioistuinsovittelun käyttöä voitaisiin epäilemättä jossakin määrin laajentaa. Sovintoihin pyritään kuitenkin erittäin tehokkaasti myös normaalissa menettelyssä ja ainakin Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa merkittävä osa vireille tulleista riita-asioista saadaan sovittua tällä tavalla. Käräjäoikeus suhtautuukin epäillen siihen, voidaanko sovintoon päättyvien asioiden määrää enää ainakaan merkittävästi lisätä.

Käräjätuomari

Kimmo Simola